

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ УТВОРЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЗВ ПРОФЕСІЙ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ ФРАНЦІЇ

О В. Фещенко, студентка групи ФІНБ-1-14-4.0д, IV курс, спеціальність «Філологія (французька мова і література)».

Науковий керівник: О Г. Мікіна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри романської філології та порівняльно-типологічного мовознавства.

У статті розглянуто граматичні та семантичні особливості фемінізації іменників на позначення назв професій у французькій мові.

Ключові слова: назви професій; фемінізація іменників; гендерний аспект; форми жіночого роду; фемінітиви.

The article deals with the grammatical and semantic peculiarities of the feminization of nouns to denote the names of professions in French.

Keywords: names of professions; feminization of nouns; gender aspect; forms of the female genus; feminitives.

Актуальність та доцільність дослідження. Сьогодні процес фемінізації найменувань професій, посад, титулів і звань у сучасній французькій мові знаходиться в активній фазі свого розвитку. Жінки освоюють нові професії, а це зумовлює необхідність введення нових іменників на їхнє позначення у формі жіночого роду. Таким чином, перед мовознавцями постає необхідність адаптації нових форм іменників, що являється проблемою у сфері лінгвістики і потребує детального вивчення.

Метою статті є аналіз існуючих у сучасній французькій мові форм іменників жіночого роду на позначення назв професій, посад і звань.

Реалізація поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) дослідити проблеми, що виникають у процесі фемінізації найменувань професій, посад і звань;
- 2) визначити продуктивні способи утворення форм жіночого роду на рівні мови;
- 3) порівняти використання фемінізованих форм у французькій та українській мовах.

Аналіз останніх публікацій. Особливо важливими для сучасного французького мовознавства є дослідження гендерного аспекту утворення і

функціонування назв професій. Цьому питанню присвячені наукові розвідки Ю. М. Шемчук [3], М. С. Міретіної [2], Ю. Літковець [1] та інших.

У другій половині 20-го століття в США активізувався феміністичний рух, який швидко перекинувся на європейські країни та трансформував різні сфери життя суспільства. Ці події призвели до порушення проблемних питань фемінізації лінгвістичних систем країн, що не оминуло і назви професій, проте у різних країнах даний процес проявлявся по-різному. Так, у Франції, Бельгії, Швейцарії та Канаді фемінізація професійних найменувань створила велику полеміку. У Франції феміністичний рух був породжений через зміну ролі жінки у різних сферах суспільного життя. Жінки почали з'являтися у політичній, економічній та виробничій галузях. Також ця тенденція супроводжувалася ростом самосвідомості представниць жіночої статі. Жінки не хотіли миритися з чоловічими найменуваннями професій та посад, які вони займали, тому виникла нагальна потреба їхньої фемінізації [1, с. 420-428].

Розглядаючи процес фемінізації на лінгвістичному рівні, необхідно звернути увагу на найчастіші запитання та проблеми, що виникають в процесі застосування на практиці запропонованих довідниками з фемінізації форм жіночого роду найменувань професій, посад і звань.

1. **Омонімія**, яка означає, що деякі запропоновані форми жіночого роду збігаються за семантикою з іншими частинами мови, і **полісемія** можуть привести до порушення змісту висловлення [2, с.184-189].

У своїй статті М. С. Міретіна наводить приклади іменників жіночого роду на позначення професій, які через омонімію та полісемію збігаються з іменниками, що мають семантично занижене значення: «Ми не можемо вживати слово *une préfète*, оскільки воно означає в мові дружину префекта, а для позначення префекта жіночої статі потрібно говорити “*Mme le préfet*” ‘Пані префект’». [2, с.184-189] Згідно зі словником «Le Robert», *la rectrice* перекладається як рульове перо у птахів, а для позначення жінки, яка займає посаду ректора використовується форма «*Madame le recteur*» ‘Пані ректор’.

Продовжуючи тему омонімії та полісемії, необхідно наголосити, що в українській мові ця проблема є не менш важливою та досліджуваною, ніж у французькій. Так, слово «губернаторша» означає дружину губернатора, а на позначення жінки, яка займає посаду губернатора, незмінним залишається слово *губернатор* або ж *пані губернатор*. Оскільки в українській мові немає артиклів, що маркували б жіночий рід, у більшості випадків для позначення високих посад використовуємо слово *пані*, що допомагає передати жіночий рід, наприклад: *Monsieur le ministre* ‘Пан міністр’ > *Madame le ministre* / *Madame la ministre* ‘Пані міністр’; *Monsieur le sénateur* ‘Пан сенатор’ > *Madame le sénateur* / *Madame la sénatrice* ‘Пані сенатор’; *Monsieur le député* ‘Пан депутат’ > *Madame le député* / *Madame la députée* ‘Пані депутат’ [5; 4, с. 21-27, с. 63-123].

Таким чином, номінації деяких професій, посад та звань як у французькій, так і в українській мовах не змінюються в процесі фемінізації взагалі, або змінюються найчастіше за допомогою додавання закінчення «-е» та слова *madame* у французькій мові, в українській мові додається слово *пані*. Процес фемінізації в українській мові розпочався значно пізніше ніж у французькій, тому й більшість слів, які позначають посади, професії та звання в українській мові, не зазнали трансформацій.

2. Пейоративна конотація форми жіночого роду, яка несе в собі засуджуючу характеристику для особи жіночої статі. Спроби фемінізувати назви професій були зроблені у Франції двічі, але не отримали жодного офіційного розвитку і були висміяні з чисто галльським гумором: *écrivaine* ‘письменниця’, що утворене від *écrivain* ‘письменник’, стало римувати з *vilaine* ‘погана, мерзенна’, а *chefesse* ‘начальниця’ від *chef* ‘начальник’ – з *fesse* ‘сідниця’. Проте офіційними стали такі форми, як *madame la ministre* ‘пані міністр’, а не *madame le ministre* [2, с. 184-189].

Якщо ж у французькій мові намагаються уникати пейоративів, а в назвах посад і професій майже відсутній презирливий відтінок, то в українській мові іноді нові фемінітиви навмисно маркуються стилістично. Наприклад, слова

депутатка, керівниця можуть вживатись, щоб підкреслити негативне ставлення до жінки, або виразити жартівливо-іронічний відтінок [3, с. 86-92].

Утворення назв посад і професій у французькій мові. У більшості випадків у французькій мові іменники жіночого роду на позначення посад і професій можна утворити за загальним правилом: змінити артикль чоловічого роду на артикль жіночого роду та до іменника чоловічого роду додати закінчення -е, наприклад: *le président* ‘президент’ > *la présidente* ‘президент’ (ж), *un écrivain* ‘письменник’ > *une écrivaine* ‘письменниця’, *le député* ‘депутат’ > *la députée* ‘депутат’ (ж), *un avocat* ‘адвокат’ > *une avocate* ‘адвокат’ (ж), *un attaché* ‘аташе’ > *une attachée* ‘аташе’ (ж), *un agent* ‘агент’ > *une agente* ‘агент’ (ж) [1, с. 420-428; 4, с. 21-27, с. 63-123].

Фемінізувати назви посад і професій можна також морфологічним способом, наприклад, через суфіксальну деривацію (не всі французькі форми назв професій жіночого роду мають відповідники в українській мові) [1, с. 420-428]:

-er – ère : *boulangier (m)* ‘пекар’ > *boulangère (f)*, *fromager (m)* ‘сировар’ > *fromagère (f)*, *boucher* ‘м’ясник’ (*m*) > *bouchère (f)*;

-eur – euse : *serveur (m)* ‘офіціант’ > *serveuse (f)* ‘офіціантка’, *danseur (m)* ‘танцюрист’ > *danseuse (f)* ‘танцюристка’, *vendeur (m)* ‘продавець’ > *vendeuse (f)* ‘продавщиця’;

-teur – trice : *acteur (m)* ‘актор’ > *actrice (f)* ‘актриса’, *éditeur (m)* ‘видавець’ > *éditrice (f)*, *agriculteur (m)* ‘землероб’ > *agricultrice (f)*;

-ien – ienne : *musicien (m)* ‘музикант’ > *musicienne (f)*, *chirurgien (m)* ‘хірург’ > *chirurgienne (f)*.

Українській мові також властиве утворення фемінізованих назв посад через суфіксальну деривацію. Суфікси -к, -иц, -ин є історично закоріненими та продуктивними. Такі назви як *викладачка*, *дослідниця* та *письменниця* стали узуальними в українській мові, тоді як іменник *адвокатеса*, не є загальноприйнятим, це слово зазначене в словниках з позначкою *розмовне*. Деякі аналогічні утворення мають здебільшого розмовний та пейоративний

відтінок: *президент* > *президениша*, *доцент* > *доцентка*, *директор* > *директриса*. Такі форми жіночого роду в українській мові неможливо використовувати в офіційному спілкуванні, натомість французькі слововформи є цілком придатними в офіційному стилі [1, с. 420-428].

Ще одним способом фемінізації назв посад у французькій мові є додавання іменника *femme* ‘жінка’ та зміна артикля чоловічого роду на жіночий, наприклад: *une femme médecin* ‘жінка лікар’, *une femme maire* ‘жінка мер’, *une femme chef* ‘жінка шеф’ [1, с. 420-428].

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Процес фемінізації мови є невинним та постійно дає новий матеріал для дослідження. За роки гендерної нерівності утворилося багато професій, до яких були залучені лише особи чоловічої статі, і до назв яких не існує відповідників жіночого роду.

Перспективним є подальше дослідження різних способів формування нових фемінітивів у французькій мові та порівняння фемінізованих форм при перекладі з французької мови на українську.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Літковець Ю. Гендерні особливості назв посад і професій у франко-українському перекладі / Ю. Літковець // Мовні і концептуальні картини світу. – 2015. – Вип. 1. – С. 420–428.
2. Міретіна М. С. Феминизация названий профессий, должностей, титулов и званий на материале франкоязычной прессы (Франция, Бельгия, Швейцария, Квебек) / М. С. Міретіна // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2011. – №130. – С. 184–189.
3. Шемчук Ю. М. Феминизация лексических изменений как проблема гендерной лингвистики / Ю. М. Шемчук, А. В. Андреева // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2013. – Вып. 2. – С. 86–92.
4. Annie Becquer *Femme, j'écris ton nom...* Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades et fonctions, Paris, La Documentation française, 1999, 124 p.
5. Le site portail des professionnels territoriaux [Електронний ресурс]: Guide des usages, du protocole et des relations publiques. Режим доступу: http://www.territorial.fr/PAR_TPL_IDENTIFIANT/3561/TPL_CODE/TPL_OVN_CHAPITRE_FICHE/2680-consultation-guide-des-usages-du-protocole-et-des-relations-publiques.htm